

Юлія Яценко

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ВИКЛИК НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ МИТЦІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ

У статті розглянуто проблему збереження національно-культурної ідентичності у мистецькому середовищі української діаспори в контексті глобалізаційних перетворень ХХ–ХХІ ст., з'ясовано особливості творчої лабораторії українського митця, який творить національну культуру поза українським питомих середовищем. На прикладі особистості та творчого доробку Е. Андіївської як «явища культурного синтезу», що синхронізував та актуалізував різні філософсько-естетичні системи світу, визначено шлях збереження національної культурної ідентичності в умовах глобалізованого простору.

Ключові слова: глобалізація, культура, національна ідентичність, діаспора.

Нині процес глобалізації став основним вектором розвитку цивілізації і охопив усі сфери життя людства. Глобалізація тим чи іншим чином безпосередньо й опосередковано впливає на економіку, політику та культуру країн світу.

За висловом У. Бека, сьогодні «без сумніву глобалізація є найбільш уживаним і зло вживаним — і найменш проясненим, ймовірно, найбільш незрозумілим, затуманеним, політично ефектним словом (гаслом, зброєю у дискусії) останніх років і залишиться таким найближчим часом» [1, 40].

У сфері культури глобалізація постає як взаємодія, взаємопроникнення, взаємовплив національних культур, коли традиції однієї культури змішуються з традиціями іншої, і відбувається творення нового культурного коду. До позитивних аспектів глобалізації можна віднести зближення різних культур, що веде до їх взаємозбагачення, стандартизацію, яка полегшує культурний обмін між національними спільнотами. До негативних же аспектів процесу глобалізації належать культурна уніфікація, ментальний колоніалізм, примітивізація життя тощо.

За обставин наростання такого «глобалізаційного зоднаковіння» (І. Лисий) у світовій культурі насущною і актуальною постає проблема національної культурної ідентифікації. Природно, що за таких умов у людини виникає побоювання втратити своє історичне коріння — національну ідентичність, мову, культурні та релігійні традиції.

Проблеми глобалізації у сфері культури висвітлювали у своїх працях численні зарубіжні вчені, серед яких Е. Сміт, А. Дж. Тойнбі, Ф. Фукуяма, У. Макбрайд, Я. Бхагваті, О. Шпенглер, Й. Гейзінга, С. Гантінгтон та ін. Посутній внесок у розробку та дослідження даної проблематики зробили й українські науковці С. Кримський, І. Лисий, І. Дзюба, М. Козловець, Т. Возняк, В. Бакальчук, С. Дрожжина та ін.

З-поміж інших перспективним та необхідним вбачаємо дослідження проблеми збереження національно-культурної ідентичності у мистецькому середовищі української діаспори у контексті глобалізаційних перетворень ХХ — ХХІ ст., що і зумовило тематику нашої статті.

Завданням розвідки є з'ясування особливостей творчої лабораторії українського митця, який творить національну культуру поза українським питомих середовищем, та визначення шляхів збереження національної культурної ідентичності в умовах глобалізованого простору.

Культурна багатоманітність людства — найбільший здобуток історії і втрата її — незворотне збіднення і примітивізація його життя, загроза його майбутньому існуванню. Досі універсальні художні цінності формувалися в рамках національних культур і літератур, які спроможні дати свій неповторний і збагачувальний ракурс спільного світу людності. Дотепер розмаїття культур лишається джерелом творчих потенцій людства й підставою його самоповаги.

Ситуація зближення культурних світів, інтенсифікації міжкультурного діалогу та полілогу загострює потребу в поглибленні самосвідомості кожної культури.

В умовах глобальних викликів сучасності гарантією існування держави може бути лише глибоке національне самоусвідомлення і самоідентифікація сильної нації. С. Кримський зауважував, що «найважливішим засобом збереження національної самоідентифікації є розвиток культури. Бо саме культура розвиває особистість людини, формує людей, нові покоління. І в напрямі саме культури проходить головна магістраль національної ідентифікації. Звичайно, велике значення має державний чинник — національний суверенітет, національна політика, але ці питання наразі починають поступатися культурним процесам» [4, 4].

Національна ідентичність засадничо пов'язана з культурою, з її ціннісно-моральними орієнтирами життя. Протягом свого становлення спільнота виробляє власні культурні коди, які є ознакою буття нації від її зародження до сьогодення. *«Кожна національна культура є самобутнім життєвим світом, у ній закодовані спосіб світосприймання та світорозуміння даної нації, в цьому сенсі вона містить у собі самобутній світогляд даного народу. Національна культура є тим кодом, що відкриває таємницю нації, творить портрет даного народу, в якому неповторно відображається весь його досвід»* [3, 101]. Культура нації постає єднальною ланкою між минулим і сучасністю, гарантом національного майбутнього.

У контексті розбудови українського національного майбуття особливої уваги потребує проблема збереження національно-культурної ідентичності серед митців української діаспори, адже за умов перебування етносу в діаспорі його національна ідентифікація є найважливішою умовою існування в країні проживання.

Незважаючи на тривале перебування у поліетнічному суспільстві, українці діаспори намагаються зберігати національну самобутність — рідну мову, звичаї, культурні, мистецькі та побутові традиції тощо. Процес культуротворення, що триває в українській діаспорі, є вагомою складовою українського культурного простору, особливо в умовах глобалізаційних викликів сучасності та загрози національній культурі як явищу. Головною метою його є духовне згуртування усього світового українства в інтересах відродження, збереження та примноження національно-культурних традицій свого народу. Як наслідок — це сприяє збереженню цілісності української культури, зміцненню позицій українських спільнот у країнах поселення, а України — у світовому співтоваристві.

Глобалізація вимагає формування у людини таких знань та вмій, які дозволять, з одного боку, стати толерантною, відкритою для універсуму, а з іншого — не відмовлятися від коренів, що визначають етнічну ідентичність, наповнити їх змістом сьогодення. «Нова культура» — культура міста, індустрії, новітніх технологій, наукового прогресу, машин, новітніх комунікацій та «нової» людини — має постати на питомо національному ґрунті, базою якого вважається культурний спадок минулих епох, і водночас бути спрямованою на осмислення елементів новітньої цивілізації.

Внаслідок взаємодії в культурі старого та нового, власного і запозиченого, що здійснюється шляхом проникнення елементів інших культур до конкретної національної, відбувається модернізація культури. Органічне вплетання елементів різних культур світу до питомо української

культурної спадщини дозволить модернізувати українську національну традицію суголосно добі. Отже, досягнувши балансу усталених та нових творчих орієнтацій, українське суспільство може зберегти свою самобутність та національну ідентичність й водночас пристосуватися до умов життя, які підлягають динамічним змінам.

Людина мистецтва у діаспорі виступає своєрідним посередником в адаптації інонаціональних культурних цінностей до етнонаціональних. Це пов'язано з новим ракурсом, з відмінною точкою зору, з якої митець має нагоду бачити навколишній світ. Кардинальна зміна місця та умов проживання надає митцеві альтернативу, яка для мистецтва є безцінною. У свідомості митця постає діалог категорій «свій–інший», які він намагається гармонізувати, «примиривши» попередній та новий досвід.

Відкритість до діалогу з іншими культурами є особливо важливою для діаспорних митців як шлях «підживлення» та збагачення національної культури. Однак ця ж відкритість приховує у собі загрозу втрати відчуття збалансованості та «розчинення» у культурі країни проживання. Подолати цю загрозу до снаги лише сильній творчій особистості.

Такою є одна з найяскравіших представниць української діаспори — Емма Андіївська. Вона мешкає в Німеччині, є громадянкою Сполучених Штатів, однак ще з раннього дитинства зробила свідомий вибір на користь українства: *«Я з дванадцяти років за межами України. Я би могла кількома іноземними мовами писати, але... не плазую заради вічності. Все зроблю, поки живу, щоби Україна існувала. Я її люблю, а любов — це найбільше чудо цього світу, і як ви когось чи щось любите, то ви можете все. На жаль, я не мільярдер і не політик, але я творю державу в слові, і це єдине, що можу»* [5]. Письменниця, що дистанційована від Батьківщини, витворює її у мистецтві та свідомості: *«Я свою Україну ношу, як слимак свою хатку, я в ній живу — інакше би я пішла в інші культури, як багато хто з-поміж дуже талановитих людей»* [7].

Феномен творчості Е. Андіївської полягає у збалансованому поєднанні питомо національного начала, рустики, традиції із суто модерністичними знахідками авторки. Її творчість — цілеспрямована взаємодія усіх світовідчуттєвих та філософських структур світу, що й зближує українську національну культуру з міжнародним культурним фондом глобалізованої світової спільноти.

Світовідчуття мисткині глибоко сягає своїм корінням до національного ґрунту та традиції. Наприклад, це яскраво виявляється на рівні образності її творів, що часто має характерну фольклорно-романтичну спрямованість (мотиви дороги, мандрівця, стихії моря, неба, зір,

таємничо-містичного і демонічного міста, рефлексії смерті тощо). При цьому виразно проявляється власне українська чуттєвість і традиційні ціннісні орієнтації.

Водночас Е. Андіївська постає й сміливим модернізатором, який пішов далеко вперед за свій час (звідси неприйняття її експериментів сучасниками). Її творча «мозаїка» світу зібрана з елементів найрізноманітніших, часом непоєднуваних, філософсько-естетичних систем, внаслідок чого її мистецький доробок постає явищем унікального культурного синтезу.

Однак жодне з інокультурних «заглиблень» не змінило і не заперечило домінантного українського начала мисткині, хоча про Україну вона відкрито не пише. Е. Андіївська стверджує, що її

«любов до України на такому високому плані, де взагалі згорає все. Але хто прочитає, той побачить, — крізь мене віє така Україна, що перед нею інші заслужені нації — ніщо. І я це роблю, не згадуючи ні слова про Україну» [6].

Обмеженість «простором» розвідки не дозволяє деталізувати та ретельно проаналізувати шляхи оновлення культури українства у творчій практиці Е. Андіївської, однак зумовлює перспективу подальшого дослідження. С. Жадан писав: *«Емма — громадянка Всесвіту, і Всесвіт цей, без сумніву, український...»* [2]. Ідучи «за ним», прагнемо у майбутніх розвідках досягнути до цього Всесвіту та максимально осягнути строкату й глибоко індивідуальну картину світу мисткині.

ДЖЕРЕЛА

1. Бек У. Что такое глобализация? / Ульрих Бек ; [пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника. Общая ред. и послесл. А. Филиппова]. — М. : Прогресс-Традиция, 2001. — 304 с.
2. Між Мюнхеном і Всесвітом [Електронний ресурс] / С. Жадан // Столичные новости. — 2001. — 20–26 марта. — Режим доступу : <http://andievska.livejournal.com/1832.html>
3. Зелінська Є. Національна культура і процес формування особистості / Є. Зелінська // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. — 2005. — № 6. — С. 98–102.
4. Кримський С. Як Україні зберегти свою ідентичність та одночасно не закритися від іншого світу? / С. Кримський // День. — 2000. — 11 жовтня. — С. 4.
5. Емма Андіївська. Кацапендія — це наша проблема [Електронний ресурс] / Н. Ксьондзик. — Режим доступу : <http://litakcent.com/2009/04/22/emma-andijevska-kacapendija-%E2%80%93-nasha-problema/>
6. Смерек О. Українська топіка в романістиці Емми Андіївської / О. Смерек // Київська старовина. — 2003. — № 6. — С. 94–106.
7. Тарнашинська Л. Вернісажі Емми Андіївської / Л. Тарнашинська // Дзеркало тижня. — 2005. — № 29(556) — С. 13.

В статті розглянуто проблему збереження національно-культурної ідентичності в художественній середі української діаспори в контексті глобалізаційних трансформацій ХХ–ХХІ століття. Також вивчені особливості творчої лабораторії українського діяча мистецтва, який створює національну культуру поза українським середовищем. На прикладі особистості та творчості Е. Андіївської як «явища культурного синтезу», який синхронізував і актуалізував різні філософсько-естетичні системи світу, визначено шлях збереження національної культурної ідентичності в умовах глобалізуючого пространства.

Ключевые слова: глобалізація, культура, національна ідентичність, діаспора.

The article deals with the problem of keeping national and cultural identity in the artistic environment of the Ukrainian Diaspora in the context of global transformations in XX–XXI century. It finds out the features of creative laboratory of the Ukrainian artist who creates national culture outside the Ukrainian environment. It defines the way of keeping national and cultural identity in the condition of global environment on the example of Ye. Andievska's personality and creativity as the unique "phenomenon of cultural synthesis", which synchronized and updated the various philosophical and aesthetic systems of the world.

Key words: globalization, culture, national identity, diaspora.